

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗАПОБІГАННЯ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Доброрез І. О.

*Кримський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Сімферополь, АР Крим, Україна*

Стаття присвячена актуальній для України проблемі протидії наркотичній злочинності. Автором проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку даного виду злочинів, запропоновано застосування комплексного підходу щодо попередження наркотичної загрози на різних етапах її виникнення.

Ключові слова: наркотична злочинність, причини і попередження наркозлочинності.

Постановка проблеми. Відповідно до ст.ст. 7-8 Закону України «Про основи національної безпеки України» наркоманія визнана явищем, що становить загрозу національним інтересам і національній безпеці України в соціальній сфері, а її ліквідація є одним з основних напрямків державної політики.

Актуальними є дослідження наркотичної злочинності, визначення її причин і умов, розробка заходів з її попередження і шляхів усунення її наслідків тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення проблем незаконного обігу наркотиків зроблено Абдіровим Н. М., Гасановим Е. Г., Горохом О. П., Музикою А. А., Меркуловим В. О., Наден О. В., Писаренком К. Ю., Сарсековим Б. С., Тимошенком В. А., Фесенком Є. В. та іншими науковцями і практичними працівниками як України, так і країн далекого і близького зарубіжжя.

У роботах цих та інших авторів констатується відсутність позитивних зрушень і значних досягнень у боротьбі з наркотичною злочинністю, приділяється увага окремим питанням цього виду злочинності, зокрема жіночій, підлітковій, організованій, надаються пропозиції щодо вдосконалення правових норм у цій галузі і реформування правоохоронних органів тощо. Значний внесок у дослідження проблем, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, зроблено фахівцями з інших галузей знань (медицини, соціології, психології, педагогіки та ін.).

Мета публікації і постановка завдання. Метою даного дослідження є висвітлення окремих аспектів кримінологічної характеристики сучасної наркотичної злочинності в Україні, її причин і умов, окреслення її небезпечних наслідків для суспільства і держави, визначення заходів запобігання цьому виду злочинності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Щороку в Україні реєструється значна кількість злочинів у сфері обігу наркотиків: 2006 – 64630, 2007 – 63838, 2008 – 63666, 2009 – 57642, 2010 – 56878, 2011 – 53206, 2012 – 45322 (2012 рік – станом на

20.11.2012). Їх питома вага до загальної кількості злочинів перевищує 10 %, вони є другими за чисельністю після злочинів проти власності, а з урахуванням їх латентності можна стверджувати, що вони посідають перше місце; за останні роки вони лідирують серед кримінологічно значущих видів рецидивних злочинів.

На обліку в МВС України перебуває понад 165 тис. осіб, які постійно вживають наркотичні засоби не за медичним призначенням. За даними МОЗ України, щороку близько 35 тис. осіб проходять медичне лікування від наркотичної залежності. На розлади психіки і поведінки внаслідок зловживання наркотиків страждають до 80 тис. осіб, що складає біля 170 осіб на 100 тис. населення. За даними соціологічного дослідження, проведеного інститутом Горшеніна в 2011 році, 87,6% українців вважають наркоманію серйозною проблемою для країни.

Відбувається омолодження споживачів наркотиків, зниження віку, з якого відбувається «знайомство» з ними, до цього процесу залучається все більше молодих жінок. У сукупності із захворюваннями, які часто супроводжують ін'єкційний спосіб їх вживання, а також укупі із руйнівними наслідками для здоров'я споживачів, наркотики знищують найбільш перспективний соціальний пласт населення – молодь, що врешті решт призводить до деградації і вимирання суспільства.

Наркотична злочинність в Україні, як і в усьому світі, тяжіє до професійних і організованих форм. За даними МВС України, у 2012 році майже кожний третій злочин, вчинений організованими злочинними групами і угрупованнями, пов'язаний з незаконним обігом наркотиків (600 злочинів із загальної кількості 2128, тоді як у 2011 році – 721 наркозлочин з 2997, тобто кожний четвертий).

Здійснюється зрощення з офіційним бізнесом і владою, оскільки наркобізнес користується фінансовими, у т. ч. банківськими, структурами для легалізації злочинних коштів, інвестування їх у легальні сектори економіки, залучає корумповані зв'язки, у т. ч. у правоохоронних органах, і навіть фінансує тероризм.

Наркотична злочинність призводить до загострення криміногенної ситуації в Україні в цілому, оскільки на тлі та внаслідок наркозлочинів вчинюються як загальнокримінальні злочини (наприклад, споживачами – корисливі, корисливо-насильницькі з метою придбання наркотику), так і економічні (легалізація коштів від наркотиків, підкуп представників влади, службові злочини тощо).

Неспроможність ефективно протистояти наркотизму підриває довіру до правоохоронних органів, влади, держави, як наслідок – у суспільства формується толерантне, байдуже ставлення до наркотизації, її сприймають як нездоланне зло, з яким необхідно миритися, лунають і заклики до легалізації наркотиків.

Звертаючись до причин і умов наркозлочинності, слід зазначити, що серед факторів, що зумовлюють її поширення, за масштабами їх впливу слід виділяти такі, що діють: на макрорівні, мікрорівні, на рівні окремої особистості.

На *макрорівні* (або на загальнодержавному рівні) визначальними негативними явищами і процесами є: *соціально-економічні* (економічна криза, недостатній соціальний захист і забезпечення тощо), *соціокультурні* (нерозвинута чи недоступна для широких верств населення сфера організації дозвілля, її комерціалізація, наступ на молодь різноманітних субкультурних течій, інші негативні явища, що у своїй сукупності викликають духовну порожнечу, призводять до споживацького способу

життя, пошуку сумнівних задоволень тощо), *організаційно-управлінські* (наприклад, недоліки у галузі медицини, зокрема, щодо порядку наркологічної допомоги, у діяльності правоохоронних і судових органів, у взаємодії згаданих та інших органів і т. ін.), *правові* (правова база, спрямована на боротьбу з незаконним обігом наркотиків, незважаючи на вдосконалення, залишає прогалини, що не сприяє успішній протидії наркотичній злочинності) та інші.

На *мікрорівні* безпосередніми причинами та умовами наркотичних злочинів слід визнати, зокрема, негативний вплив на людину з боку соціального оточення, а саме, окремих невеликих спільнот (компанії, в яких вживають наркотики, в деяких випадках родини, найближче побутове оточення тощо).

Безумовним є зв'язок сімейного виховання із подальшою поведінкою особи. Наркоманами найчастіше стають особи, які виховуються в так званих «проблемних» родин, де батьки ведуть аморальний спосіб життя, зловживають спиртними напоями, конфліктують між собою тощо. Внаслідок цього дитина сприймає антигромадські настанови, носіями яких є члени родини, стає носієм толерантного ставлення до протиправних дій, зневажливих взаємовідносин, паразитизму, агресії, безглузлого дозвілля, часто у вигляді пияцтва та вживання наркотичних засобів.

Негативну роль у залученні особи до вживання наркотиків відіграє наркотизоване оточення: друзі, товариші, знайомі. Людина, особливо молода, в якій ще не сформовані стійкі установки на позитивну поведінку, легко переймає негативний досвід того кола осіб, у якому вона найчастіше спілкується.

На *особистісному* рівні причинами наркозлочинів є досвід людини, поєднаний із особливостями протікання психологічних процесів, пов'язаних з інтелектуальними, емоційними, вольовими властивостями (темперамент, характер, здібності, особливості сприйняття, мислення тощо), що впливає на первісні спонування і особливо динаміку процесу мотивації злочинної поведінки. Сукупність цих чинників впливає на психіку і волю особи, викликає напруження і може опосередковано детермінувати злочинну поведінку.

Особливістю природи мотиваційної сфери осіб, які вживають наркотичні засоби або психотропні речовини, є те, що вони згодом підпадають під вплив психофізіологічних потреб власного організму. В даному разі мотиви їх злочинної поведінки формуються під впливом не лише здобутих у процесі соціалізації особливостей, а й набутих психофізіологічних властивостей, які в багатьох випадках підкорюють особистість, руйнуючи її властивості (волю, характер, інтелект, тощо): не особа керує своїми бажаннями, а, навпаки, власні бажання керують її поведінкою.

Попередження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів повинне здійснюватися на трьох рівнях – загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному.

Загальносоціальне попередження наркозлочинності має на меті припинення формування і функціонування відповідних криміногенних процесів, явищ у суспільстві та представляє собою здійснення низки безперервних масштабних, довготривалих заходів, спрямованих на поліпшення рівня життя громадян, розвиток основних соціальних інститутів суспільства, збереження здоров'я, формування високої духовності та етичних принципів сучасної людини. На підставі такого розуміння даного

напрямку попереджувальної роботи зазначена діяльність щодо вказаної сфери передбачає здійснення соціально-економічних, політичних, правових, культурно-виховних, організаційно-управлінських, медичних та інших заходів.

Складовими *спеціально-кримінологічного* попередження є профілактика, запобігання злочинам, вчинення яких планується та готується, а також припинення розпочатих злочинів. Практична діяльність цього напрямку попередження орієнтована на певний етап вчинення злочину, розвитку злочинної діяльності.

Профілактика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, становить собою діяльність, спрямовану на ослаблення негативного впливу цього негативного явища на суспільство як соціальну систему і здійснюється шляхом виявлення, усунення або нейтралізації відповідних причин і умов. У свою чергу, кримінологічна профілактика незаконного обігу наркотиків уявляється системним явищем, в якому можливо виділити своєрідні піднапрямки профілактичної роботи, а саме: заходи випередження, обмеження, усунення та захисту. Ці групи заходів мають свої завдання, цілі, зміст.

Заходи *випередження* діють на різних рівнях функціонування соціуму, але найефективнішими вони виявляються на макрорівні (хоча і не просто встановити конкретних осіб або групи, які можуть розпочати незаконний обіг наркотиків). На цьому рівні за умови правильного збирання та обробки інформації можна виділити об'єкти для застосування заходів випередження. Така інформація може надходити з різних каналів - як офіційних, так і неофіційних. До перших відносяться відомості про родини, які знаходяться на профілактичному обліку як неблагополучні, та про дітей, які виховуються в них; інформація про дітей, які ухиляються від навчання, пропускають без поважних причин шкільні заняття, схильні до бродяжництва та жебракування, не мають якихось інтересів; дані з медичних установ про осіб, які тривалий час вимушені вживати ліки з наркотичними властивостями; повідомлення з наркологічних установ про токсикоманів, алкоголіків, які легко можуть перейти до вживання наркотичних засобів; інформація про осіб, щодо яких встановлено факт перебування у стані наркотичного сп'яніння та ін. Крім того, суб'єкти профілактичної діяльності можуть отримати відомості з неофіційних джерел, як-от: скарги від сусідів, бесіди з представниками житлово-експлуатаційних організацій, поквартирні обходи тощо. Як правило, вчителі також можуть виділити дітей та підлітків, які розпочали вживати наркотичні засоби. При цьому особлива увага повинна приділятися особам, які вже вживають наркотики, оскільки саме вони дуже часто пропонують товаришам та знайомим спробувати їх, допомагають їх виготовити та вжити, передаючи в такий спосіб свій «досвід» іншим. Разом із тим під пильною увагою повинні знаходитись такі місця спілкування сучасної молоді, де часто розповсюджуються атрибути молодіжної культури – психоактивні речовини.

Завданням профілактики випередження єчасне виявлення схильних до наркотизації осіб, їх груп, місць їх скупчення. Ефективні результати може дати цілеспрямоване відпрацювання зазначених осіб та місць їх концентрації.

За конкретним характером серед профілактично-випереджальних заходів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів можна також виділити декілька груп.

Зокрема, *правові* заходи профілактики випередження полягають у регламентації суспільних відносин за допомогою нормативних актів, які спрямовані на реалізацію

прав і свобод особи та водночас встановлюють для неї адекватні обов'язки, а також захищають особу від можливого негативного впливу девіантних явищ. До таких заходів, наприклад, відноситься законодавча цензура в частині захисту суспільної моралі, обмеження на продаж, рекламу, вживання алкоголю, тютюну, інших психоактивних речовин тощо. Постійно вдосконалюється і законодавство, що регулює механізм обігу наркотичних засобів і встановлює кримінальну та адміністративну відповідальність за незаконний їх обіг.

Контрольно-дозвільними заходами випередження незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів встановлюється система заборон і дозволів, а разом із тим здійснюється контроль за цією системою. Зазначені заходи можуть мати організаційний, технологічний, технічний та інший характер. До них, зокрема, належить відповідна організація професійної та психологічної підготовки правоохоронців, які ведуть боротьбу із злочинністю у сфері незаконного обігу наркотичних засобів; удосконалення системи обліку та звітності стосовно даних правопорушень та осіб, які їх вчинили; постійний моніторинг не лише щодо розповсюдження і зловживання наркотичними засобами, а й стосовно виявлення ефективності дії системи профілактики в цілому та ін. Крім того, чинним законодавством встановлено перелік професій та видів діяльності, для яких є обов'язковим первинний і періодичний наркологічний огляд, а також порядок його проведення. У свою чергу, на митні органи та органи охорони державного кордону покладений обов'язок по здійсненню контролю щодо встановленого порядку переміщення речовин, які містять у своєму складі наркотичні засоби, через кордон України шляхом догляду осіб, багажів, вантажів, транспорту.

Культурно-виховні та інформаційно-пропагандистські заходи випередження незаконного обігу наркотиків повинні бути спрямовані перш за все на молодь. Вони покликані сприяти подоланню стереотипів апатичної свідомості у вигляді пасивності та байдужого ставлення до проблем, пов'язаних із обігом наркотичних засобів; залученню до протидії цьому негативному явищу зацікавлених органів державної влади, громадських, релігійних, благодійних організацій і всього населення. Полягають у розвитку безоплатних молодіжних установ розвитку, культури, дозвілля, фінансуванні з бюджету відвідування передусім молоддю (школярами, студентами) театрів та кінотеатрів, музеїв, виставок та ін., що створить реальну альтернативу вуличним компаніям, сумнівним закладам дозвілля, де звичайною справою є поширення серед молоді наркотичних засобів та відповідної субкультури.

Пов'язані із культурно-виховними *ідеологічні* заходи випередження полягають у формуванні в особи верховенства загальнолюдських цінностей та створенні в її свідомості умовного «каркасу», який не дозволить зруйнувати цілісність та гармонію людини. Така ідеологія повинна активно прищеплюватися ще з дитинства в родині, навчальних закладах, засобами масової інформації.

Важливою є *правороз'яснювальна робота* серед населення. Більшість людей не обізнана з відповідальністю, яка настає за наркотичні злочини, не знає, в які заклади можна звернутися для консультації або лікування. Правороз'яснювальна робота повинна проводитися в загальноосвітніх закладах, на рівні органів місцевого самоврядування, силами засобів масової інформації, підкріплюватися виступами працівників правоохоронних органів, суддів, вчених, політиків, лікарів тощо.

Всі перелічені заходи мають за мету завчасно виявити окремих осіб або їх групи, які схильні до вчинення наркозлочинів, та створити умови недопущення виникнення девіантних мотивацій. Головне ж завдання вказаних заходів випередження у їх сукупності – не допустити виникнення у необмеженого кола осіб бажання й можливості вчинення таких злочинів.

Ще один піднапрямок профілактичної діяльності щодо наркотичних злочинів складають заходи *обмежувального характеру*, які спрямовані на обмеження криміногенного впливу певного мікросередовища в тих випадках, коли воно вже встигло сформуватися. В таких випадках обмежувальні заходи відіграють роль стримування деструктивної дії криміногенних факторів та націлені на мінімізацію її наслідків. Мотивація до незаконного обігу наркотиків найчастіше виникає в певних верствах населення: в неформальних молодіжних угрупованнях, в осіб психологічно зламаних, хворих, дезорієнтованих, таких, що нібито вилікувалися від наркоманії, але є можливість рецидиву, та ін. Отже, обмежувальні заходи повинні бути спрямовані саме на ці верстви населення.

До обмежувальних профілактичних заходів незаконного обігу наркотиків можна віднести морально-виховні, медико-реабілітаційні, організаційно-управлінські та інші заходи, перелік яких не є вичерпним.

Морально-виховні обмежувальні заходи полягають у розвиненні в особи із асоціальною формою поведінки стійких настанов проти вживання наркотиків, з одночасним заміщенням (наприклад, на організацію належного дозвілля, всебічний розвиток особистості, спілкування, особисте життя, тощо). Проте ця робота ускладнюється тим, що молодь постійно піддається впливу наркотичної субкультури в різноманітних угрупованнях і компаніях, які фактично складають основний простір її дозвілля. Таким чином, необхідним є посилення обмежувальних заходів, орієнтованих перш за все на групу, – групова соціальна корекція з метою формування у молоді міцних ціннісних настанов та орієнтирів.

Медико-реабілітаційні обмежувальні заходи полягають у наданні медичної, психологічної, психіатричної допомоги певним особам з метою недопущення виникнення в них мотивації, спрямованої на подолання фізичного болю, психологічних навантажень, розладів психіки, зняття стресів за допомогою вживання наркотичних засобів. Подібна допомога має бути своєчасною, якісною, безоплатною та гарантувати досягнення позитивного результату в лікуванні.

Організаційно-управлінські обмежувальні заходи полягають у підвищенні ефективності профілактичної діяльності відповідних суб'єктів, зокрема, у покращенні матеріально-технічної бази, підготовці кадрів, розробленні статистичної звітності з питань профілактики, розширенні кола суб'єктів такої діяльності, залучення громадськості, покращенні координації між усіма суб'єктами тощо.

Зміст *профілактичних заходів* усунення незаконного обігу наркотиків полягає в придушенні або ліквідації негативних явищ та процесів, попередженні їх нової активізації. Коло останніх досить широке і включає в себе як численні незначні недоліки в різних сферах суспільного життя, так і суттєві прорахунки, що призводять до виникнення криміногенних явищ. Тому й заходи профілактики усунення слід поділити на рівні за масштабом, тривалістю, кількістю залучених суб'єктів тощо.

На етапі, коли виникає необхідність у застосуванні заходів *усунення*, девіантні настанови особи вже сформовані. Завдання суб'єктів профілактичної діяльності полягає в тому, щоб усунути сформовану злочинну мотивацію. Втілення цих заходів найчастіше покладається на органи внутрішніх справ, які використовують процесуальні, оперативні, інформаційно-кримінологічні та інші заходи.

Метою профілактичних *заходів захисту* є діяльність по створенню умов належного захисту і безпеки матеріальних об'єктів та особи. Завдяки їм створюються зовнішні перешкоди для посягання на ті чи інші суспільні цінності. Серед цих заходів у сфері попередження незаконного обігу наркотиків особливо слід виділити дотримання або створення спеціального порядку їх обігу, запровадження системи захисту особи з метою недопущення її залучення до вживання наркотиків, позитивний вплив на правосвідомість потенційних наркоманів тощо.

Переважає більшість злочинів не вчиняються особами спонтанно, оскільки цьому акту передують виникнення злочинної мотивації, формування уявлення про кінцевий результат діяння, вибір відповідних засобів та знарядь його вчинення, інколи здійснюється планування та ін. При цьому особа, в якій виникла злочинна мотивація, в силу тих чи інших суб'єктивних або об'єктивних обставин може й не довести свої задуми до протиправного вчинку. На етапі від формування злочинного мотиву до початку виконання особою діяння є можливим застосування низки *заходів запобігання* злочинності, які здійснюються на професійній основі та мають за мету викликати в особи відмову від вчинення злочину.

Якщо аналізувати ефективність запобіжних заходів стосовно незаконного обігу наркотиків, слід зауважити, що найдоцільнішим є запобігання саме конкретного злочину *на індивідуальному рівні*. Це пояснюється, зокрема, тим, що на сьогодні у практичній діяльності правоохоронних органів вже вироблені методики виявлення конкретних осіб, в яких сформована злочинна мотивація та які з великою ймовірністю можуть вчинити новий злочин.

Наркозлочини є лідерами серед кримінологічно значущих видів рецидивних злочинів. Щоб здобути гроші на наркотики, наркозалежні особи часто вчиняють крадіжки, грабежі, розбої, вимагання та ін. Після відбування покарання наркозалежні часто продовжують вживати наркотики. Якщо мати відомості про конкретних осіб, засуджених за незаконний обіг наркотиків, стосовно них цілком можливим є проведення своєчасних ефективних запобіжних заходів.

На жаль, лікування наркоманії не гарантує високих результатів. Причина цього полягає в тому, що після лікування особа повертається до того ж самого середовища, і навіть втративши фізичну залежність, дуже часто в неї залишається психологічна залежність від наркотиків. Значний запобіжний внесок у вирішення проблем наркоманії здійснюють громадські та релігійні організації, реабілітаційні центри.

Набагато складнішим є завчасне виявлення, а тим більше запобігання виникненню злочинної мотивації, оскільки цей етап є суто внутрішнім проявом, психофізіологічним явищем конкретної особи. Тому в даному випадку важливим уявляється вміле використання оперативних і процесуальних можливостей правоохоронних органів, наприклад, зібрання відомостей щодо осіб, які висловлюють наміри вчинити незаконний обіг наркотиків.

Базисом для індивідуального запобігання незаконного обігу наркотичних засобів є інформація, що конкретна особа з великою ймовірністю може вчинити подібний злочин. При цьому для того, щоб не відбувалося порушення прав особи, необхідно встановити, що саме ця особа підлягає попереджувальному впливу. Для цього повинні бути наявними фактичні, правові та кримінологічні підстави. Фактичною підставою можуть служити дані про наміри та поведінку особи (скарги, оперативна інформація, свідчення щодо причетності особи до злочинної діяльності та ін.). Під правовою підставою слід розуміти наявність правових норм, на підставі яких можливе здійснення індивідуального попередження. Кримінологічні підстави – це наявність відповідного рівня кількісно-якісних показників криміногенності особи, що виділяє певну особу в якості майбутнього ймовірного суб'єкту злочину.

Серед заходів індивідуального запобігання незаконному обігу наркотиків слід виділити заходи переконання, які полягають у проведенні бесід з особою, в демонстрації відповідних матеріалів (наприклад, щодо руйнівних наслідків вживання наркотиків для організму людини). Це робиться з метою переконати особу відмовитись від вчинення злочину. Така робота повинна здійснюватися дільничними інспекторами, наркологами, фахівцями служби у справах неповнолітніх та ін.

У свою чергу, заходи примусу повинні застосовуватися виключно правомочними на це органами. Вказані запобіжні заходи полягають перш за все у контролі з боку правоохоронних органів стосовно осіб, які мають наміри на вчинення наркотичних злочинів.

Завершальним етапом спеціально-кримінологічного попередження наркозлочинів є їх *припинення*, яке становить багатоаспектну діяльність, спрямовану на недопущення завершення розпочатого злочину шляхом розроблення і здійснення спеціальних заходів. Припинення злочинів можливе на таких стадіях розвитку злочинної поведінки особи, як готування та замах на злочин, що обумовлює оперативність застосування заходів припинення.

Попереджувальну діяльність слід розглядати як комплекс різних за своєю природою заходів – правових, психологічних, організаційних, тактичних, медичних та ін. Так, встановлено, що значна кількість наркотичних злочинів вчиняється повторно. Є також значною чисельність осіб, що періодично вживають наркотичні засоби. Враховуючи ці факти, вказані особи потрапляють в поле зору відповідних фахівців правоохоронних органів, медичних установ, що дає можливість відповідним чином контролювати їх поведінку, врешті-решт, розробити ефективний механізм припинення цих злочинів.

Як об'єктивну причину, що ускладнює припинення наркозлочинів, слід розцінювати наявність в багатьох осіб фізичної і психологічної залежності від наркотиків. Під їх впливом людина здатна подолати страх перед покаранням та придбати або виготовити наркотичний засіб. Із врахуванням цього факту і повинна провадитись робота із застосування заходів по припиненню злочинів.

Залежно від стадії і характеру злочину, особи винного, в припиненні можна виділити заходи спонукування, обережності й активного втручання.

Заходи *спонукування* спрямовані на добровільну відмову особи від продовження злочинної діяльності. Для їх застосування спочатку потрібно точно визначити

суб'єкт впливу. Це можна зробити за допомогою накопичення та аналізу інформації про осіб, які перебувають на обліку в наркологічному диспансері або притягались до адміністративної або кримінальної відповідальності за незаконний обіг наркотичних засобів, щодо яких надходили скарги або оперативна інформація про періодичне вживання ними цих речовин тощо. Якщо враховувати той факт, що лише приблизно п'яту частину наркозалежних осіб можна вилікувати від наркотичної залежності, то відносно легко прогнозувати, що людина, яка періодично вживає наркотичні засоби, буде продовжувати їх купувати, виготовляти, зберігати з метою вживання.

Набагато складніше справити на подібних осіб вплив з метою змусити їх відмовитися від вживання наркотиків, а значить, у більшості випадків і від вчинення злочину. Більш того, слід визнати, що таких випадків на практиці лічені одиниці. У подібній ситуації, уявляється, певний ефект буде мати комбінація впливу з боку як правоохоронних органів, так і медичних установ, оскільки особа зможе зрозуміти, що вживання наркотиків призведе її до кримінального покарання та водночас до серйозних розладів здоров'я. Доречною буде спроба переконати людину в тому, що їй необхідно звернутися до медичних установ з метою обстеження, а якщо буде виявлена залежність від наркотиків – для подальшого лікування.

Заходи *обережності* створюють умови, які виключають можливість або перешкоджають продовженню злочинної діяльності. При цьому попереджається вчинення злочину як конкретною особою, так і необмеженим їх колом. Так, це можуть бути заходи по знищенню дикоростучих наркотиковміщуючих рослин, патрулювання місць, в яких відбувається реалізація наркотиків, оперативні закупівлі з метою виявлення осіб, які збувають наркотики, та ін.

Заходи *активного втручання* передбачають негайну реакцію правоохоронних органів у випадках, коли прогаяння часу потягне за собою вчинення злочину. Як правило, це безпосереднє виявлення фактів намагання особи придбати наркотичні засоби, наприклад, пошук людиною місць збуту, розпитування оточуючих про такі місця, придбання певних лікарських засобів та відповідних компонентів тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Викладене свідчить про те, що українська держава, усвідомлюючи небезпеку наркотичної загрози, активно їй протидіє. Водночас, слід констатувати, що боротьбу з незаконним обігом наркотиків не можна вважати окремою, «автономною» проблемою. Її вирішення можливо лише разом із подоланням численних соціально-економічних та інших проблем і кризових явищ, які існують у державі. Це, у свою чергу, потребує комплексного попереджувального підходу із залученням не лише спеціалізованих профільних державних установ, але і громадськості, окремих фахівців різних галузей знань, з урахуванням передового вітчизняного і світового досвіду.

Список літератури:

1. Голіна В. В. Попередження злочинності правоохоронними органами : навч. посіб. / В. В. Голіна. – К. : УМК ВО, 1991. – 92 с.
2. Дремін В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества : монография / В. Н. Дремін. – О. : Юридическая литература, 2009. – 616 с.
3. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08

«Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / А. А. Музика ; НАН України, ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1998. – 66 с.

4. Музика А. А., Горох О. П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів : монографія / А. А. Музика, О. П. Горох. – Хмельницький : Вид-во Хмельницького університету управління та права, 2010. – 256 с.

5. Наден О. В. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності за злочини в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О. В. Наден ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2003. – 20 с.

6. Тимошенко В. А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам : монографія / В. А. Тимошенко. – К., 2006. – 456 с.

7. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони : монографія / Є. В. Фесенко. – К. : Атіка, 2004. – 280 с.

Добро́рез И. А. Криминологическая характеристика и предупреждение наркопреступности в Украине / И. А. Добро́рез // Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2013. – Т. 26 (65). № 2-1. – Ч. 2. – С. 180-190.

Статья посвящена актуальной для Украины проблеме противодействия наркотической преступности. Автором проанализированы современное состояние и тенденции распространения данного вида преступности, предложено использование комплексного подхода в предупреждении наркотической угрозы на различных этапах ее возникновения.

Ключевые слова: наркотическая преступность, причины и предупреждение наркопреступности.

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS AND DRUG CRIME PREVENTION IN UKRAINE

Dobrorez I. A.

*Crimea Institute of Law, National University «Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudryi»
Simferopol, Crimea, Ukraine*

The article is devoted to the problem of combating narcotic crime which is actual in Ukraine. The author analyzes the status and trends of this type of crime, it is proposed a comprehensive approach to prevent drug threats at various stages of its appearance.

Considering the causes and conditions of drug crimes which causes its spread, by the scale of their impact identifies those who are: at the macro level, the micro level, at the individual level. Accordingly, preventing drug crimes should be carried out at three levels – general, social specially-criminological and individual.

General societal prevention of drug crimes aims to cease the formation and functioning of the criminal processes and phenomena in society and is a large-scale implementation of a number of continuous, long-term measures aimed at improving living standards, the development of basic social institutions of society, health, spirituality and formation of high ethical principles of modern man. Based on this understanding of this area of work mentioned activities in these areas involves social, economic, political, legal, cultural, educational, organizational, administrative, medical, and other events.

Components of specially-criminological prevention are: a) prevention, b) the prevention of crime, the commission is planned and prepared, c) termination initiated crimes. Practice in this area is oriented on preventing a certain stage of the crime, development of crime activities.

Prevention of crimes related to drug trafficking, is an activity aimed at easing of the negative impact of adverse effects on society as a social system and is performed by identifying, eliminating or neutralizing the relevant causes and conditions. Criminological prevention of drug trafficking seems to systemic phenomenon, which may highlight the unique direction of prevention activities, namely proactive measures, restrictions, removal and protection. These groups of activities have their tasks, goals, content.

It is possible to use a number of measures for prevention, which is carried out in a professional manner and are intended to cause a person refusing to commit a crime at the stage of forming a criminal motive for execution of individual actions.

The final stage of the specially-criminological preventing drug crimes is their stopping, which is a multifaceted activity aimed at preventing the completion of the crime initiated by developing and implementing special events. Stopping of crimes is possible in such stages of criminal conduct of the person as preparation

and attempting to commit, which makes application of the efficiency of stopping.

Crime prevention is important at the individual level. This is possible when used in the practice activity of law enforcement agencies through the development of existing and new methods to identify specific individuals, in which is formed a criminal motivation and which have big probability to commit new crime.

Key words: illegal circulation of narcotics, narcotize, preventing, treatment.

Spisok literatury:

1. Golina V. V. Poperedzhennja zlochynnosti pravoohoronnymy organamy : navch. posib. / V. V. Golina. – K. : UMK VO, 1991. – 92 s.
2. Dremin V. N. Prestupnost' kak social'naja praktika: institucional'naja teorija kriminalizacii obshhestva : monografija / V. N. Dremin. – O. : Juridicheskaja literatura, 2009. – 616 s.
3. Muzyka A. A. Nezakonnij obig narkotychnyh zasobiv v Ukraini (kryminal'no-pravove ta kryminologichne doslidzhennja) : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora juryd. nauk : spec. 12.00.08 «Kryminal'ne pravo ta kryminologija; kryminal'no-vykonavche pravo» / A. A. Muzyka ; NAN Ukrainy, in-t derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo. – Kyi'v, 1998. – 66 s.
4. Muzyka A. A., Goroh O. P. Pokarannja za nezakonnij obig narkotychnyh zasobiv : monografija / A. A. Muzyka, O. P. Goroh. – Hmel'nyc'kyj : Vyd-vo Hmel'nyc'kogo universytetu upravlinnja ta prava, 2010. – 256 s.
5. Naden O. V. Special'ni vydy zvil'nennja vid kryminal'noi' vidpovidal'nosti za zlochyny v sferi obigu narkotychnyh zasobiv, psyhotropnyh rehovyn, i'h analogiv abo prekursoriv : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. juryd. nauk : spec. 12.00.08 «Kryminal'ne pravo ta kryminologija; kryminal'no-vykonavche pravo» / O. V. Naden ; Nac. juryd. akad. Ukrainy im. Ja. Mudrogo. – H., 2003. – 20 s.
6. Tymoshenko V. A. Narkobiznes: nacional'na ta mizhnarodna protydija novym vyklykam : monografija / V. A. Tymoshenko. – K., 2006. – 456 s.
7. Fesenko Je. V. Zlochyny proty zdorov'ja naselennja ta systemy zahodiv z jogo ohorony : monografija / Je. V. Fesenko. – K. : Atika, 2004. – 280 s.